

WOORDENBOEK VAN DE VLAAMSE DIALECTEN

UNIVERSITEIT GENT

Vakgroep Nederlandse Taalkunde

Blandijnberg 2

9000 Gent

(tel : 09/264.40.79 of 264.40.81)

Vragenlijst 77

november 1997

DORSEN

Dialect van : (stad, dorp, gehucht, wijk),

..... (gemeente). (prov.)

GESPROKEN DOOR :

Naam :

Geboorteplaats :

Geboortejaar :

Waar opgegroeid :

(vroeger) beroep :

In welke gemeente werd beroep uitgeoefend :

Dialect van moeder :

Dialect van vader :

Dialect van echtgeno(o)t(e) :

Ik ben naar school geweest tot jaar

Datum van invullen van vragenlijst :

Adres en telefoonnummer :

.....

.....

Beste medewerker/ster,

Deze vragenlijst moet dienen voor een dialectwoordenboek.

Wilt u er dus zorg voor dragen dat u steeds woorden geeft die in uw dialect gebruikelijk waren of zijn. Tracht de dialectuitspraak zo goed mogelijk weer te geven. Maak u echter geen zorgen als dat soms moeilijk blijkt te zijn. Elke aanduiding, hoe onvolmaakt ook, is welkom.

Vul ook de eerste bladzijde (met naam, geboorteplaats enz.) zo nauwkeurig mogelijk in. Mogen we u vragen de vragenlijst in te vullen voor slechts één plaats en niet voor een hele streek? Na 'dialect van : ...' hoort de naam te staan van één bepaalde plaats van voor de gemeentefusies, niet de naam van een streek.

Bij voorbaat hartelijk dank.

DORSEN

1. Voordorsen

Eertijds, vooraleer men begon te dorsen, sloeg men de toppen van de schoven tegen het muurtje in de schuur, tegen een steen of tegen een soort ladder. Het graan dat uit de schoven viel, was het mooiste en werd dan ook gedeeltelijk gebruikt als zaaigraan.

1. Hoe zegt u : met de toppen van de schoven tegen iets slaan zodat de graankorrels uit de aren vallen? (<i>lambooien, geselen, boeteren, zweven, uitslaan, ...</i>)	
2. Hoe noemt u de steen waartegen men slaat?	
3. Hoe noemt u het voorwerp waartegen men slaat, dat meestal door de boer zelf gemaakt is? Wilt u er eventueel een kleine tekening van maken? (<i>geselpaard, slagblok, ...</i>)	
4. Hoe noemt u het stro dat overblijft na het slaan van de schoven?	

2. Dorsvlegel

5. Hoe heet het werktuig waarmee men vroeger met de hand dorste? Het bestond uit een lange steel dat de dorser in de hand hield en dat verbonden was met een kort, dik stuk hout dat bij het dorsen op het koren terechtkwam. Zie afb. 5.	

Hoe noemt u de volgende onderdelen van dat werktuig:

6. de lange steel die de dorser in de hand hield? Zie afb. 5 a. (<i>vleistaf, ...</i>)	
7. het dikke slag hout dat bij het dorsen op het koren terechtkwam? Zie afb. 5 b. (<i>geerde, knuppel, vleger, vlei, ...</i>)	
8. het omgebogen ijzer of ijzer met ring dat in sommige streken van boven op de vlegelsteel bevestigd is?	
9. de koord of het leren bandje waarmee de twee delen van de dorsvlegel aan elkaar zijn gebonden? Zie afb. 5 c. (<i>hangsel, koppelband, ...</i>)	
10. het stuk leer (meestal varkensleer) aan het uiteinde van het slag hout en in sommige streken ook aan het uiteinde van de steel? Zie afb. 5 d. (<i>kap, slove, muisel, ...</i>)	
11. de kleine (leren) riempjes waarmee men de kap aan het slag hout bevestigt? Zie afb. 5 e. (<i>opnaaisel, naaieinde, nestelingen, ...</i>)	
12. de inkepingen in het bovenste deel van het slag hout, waarin men de koord of leren riempjes spant die de kap aan het slag hout bevestigen?	

3. Dorsstok

13. Lang geleden gebruikten kleine boeren die slechts een kleine hoeveelheid graan te dorsen hadden ook wel een lange, licht gebogen stok uit één stuk. Hebt u nog gehoord over het gebruik daarvan? Zo ja, hoe noemde men dan die lange stok?	

4. Dorsen met de vlegel

14. Hoe noemt u in het algemeen de bewerking waarbij de graankorrels uit de aren geslagen worden (met de hand of met de machine)? (*daschen, deschen, doschen, duschen, ...*)

15. Hoe heet specifiek "dorsen met de vlegel"?

Hoe noemt u:

16. de persoon die dorst?

17. de werkman die 's winters in de schuur dorst?

18. het dorsen in een vast ritme met twee personen? (*tweeklop, tweeslag, dubbelslag, ...*)

19. het dorsen in een vast ritme met drie personen?

20. het dorsen in een vast ritme met vier personen?

Hoe zegt u:

21. goed in het ritme blijven bij het dorsen?

22. niet goed in het ritme blijven bij het dorsen?

Voor men begint te dorsen spreidt men de schoven gelijkmatig over de dorsvloer. Gewoonlijk legt men eerst een aantal schoven dwars achter elkaar. Daarop legt men twee rijen schoven met de koppen naar elkaar toegekeerd, zodat de aren op de eerste, onderste laag rusten. Zie afb. 23.

23. Hoe zegt u : de schoven op de dorsvloer openspreiden?

Hoe noemt u:

24. de totale hoeveelheid schoven die men in één keer op de dorsvloer legt om het graan eruit te dorsen? (*aanleg, legsel, bed, brei, mandel, ...*)

25. de onderste laag schoven die dwars liggen? (Zie afb. 23 a)

26. de bovenste laag schoven die met de koppen naar elkaar toe liggen? (zie afb. 23 b)

27. elk van de twee rijen schoven? (*zij, kant, ...*)

Hoe zegt u:

28. de banden van de schoven losmaken?

29. halverwege het dorsen de schoven opschudden en omkeren om de aren die onderaan liggen naar boven te halen?

Hoe noemt u:

30. een dorsvloer op de akker, b.v. voor koolzaad? (De woorden voor de dorsvloer in de schuur hebben we al vroeger opgevraagd en zijn reeds gepubliceerd in de aflevering Behuizing) (*dem, den, dent, dein, ...*)

31. het zeil dat men buiten openspreidt om er op te dorsen? (*denkleed, dorskleed, mandelkleed, ...*)

5. Dorsen met de machine

Hoe noemt u:

32. de machine waarmee men dorst in het algemeen? (*dorsmachine, dorsmeulen, dorskast, ...*) Zie afb. 32.

33. het oudste type van machine waarbij de schoven met de aren naar voren in de machine werden geschoven?

34. de machine waarbij de schoven dwars, in de breedte, in de opening werden geschoven?

35. een kleine machine die veelal eigendom was van de boer zelf (of van enkele boeren samen) met een relatief geringe capaciteit? Het graan werd er slechts rudimentair mee gezuiverd en het stro moest met de hand gebonden worden. Het werd aangedreven door een manège, later door een verplaatsbare elektrische motor of ontploffingsmotor.

36. een grotere dorsmachine, eigendom van een ondernemer met landbouwmachines?

37. de machine waarmee het gedorst stro in bundels geperst werd na het dorsen?

38. Hoe zegt u: stro persen met een machine?

In een dorsmachine wordt het graan uitgeslagen doordat het stro met aren gezwaard wordt tussen een roterende cilinder en een ervoor gemonteerd gebogen raster. Hoe heet:

39. de snel draaiende cilinder waarop ijzeren pinnen of latten bevestigd zijn, waartegen de strohalmen gedorst worden?

40. het gebogen metalen raster/rooster?

41. het schuddend latwerk waarover het gedorst stro naar buiten gebracht wordt?

42. de ventilator die de windstroom veroorzaakt om het kaf en gebroken stro te verwijderen?

43. het gedeelte met schuddende zeven voor de eerste zuivering?

44. het gedeelte met schuddende of draaiende zeef voor de definitieve zuivering van het graan? (*trieur, ...*)

Bij het dorsen met de machine zijn verschillende personen aan het werk. Hoe noemt u:

45. de persoon die de schoven op (een platform van) de dorsmachine gooit?

46. de persoon die de banden van de schoven losmaakt of opensnijdt (als die er is)?

47. de persoon die de graanhalmen in de machine schuift?

48. Hoe zegt u: de graanhalmen in de machine schuiven?

Hoe noemt u:

49. de persoon die achter de machine stond en het stro van de machine raapte?

50. de persoon die het stro bond?

51. de persoon die het graan van onder de machine opschepte?

52. de persoon die de graanzakken wegdroeg?

53. de persoon die de balen stro wegdroeg?

Hoe noemt u:

54. een zware baal stro (50 à 70 kg) uit de grote persmachine werkzaam bij de grote dorsmachine?

55. een lichtere baal stro (30 à 50 kg) uit een persmachine die het stro of hooi van het veld opraapte?

6. Na het dorsen met de vlegel

56. Hoe noemt u: het werktuig waarmee men door het graan harkt? Het bestaat uit een lange steel met een dwarshout waarin 5 à 8 houten tanden zitten. Zie afb. 56.

Hoe zegt u:

57. met de rug van de schuurhark de graankorrels op een hoop duwen?

58. de dorsvloer vegen met een bezem?

Hoe noemt u:

59. de grote houten schop met lange steel waarmee men de graankorrels opschepte?

60. het houten schopje met korte steel waarmee men de graankorrels opschepte?

61. al het afval van graan dat na het uitharken van het korte stro overblijft, met andere woorden al hetgeen dat door het wannen van het graan wordt gescheiden? (*rakelingen, doppen, bokken, kniezeling, krensen, krinsen, krappen, ...*)

62. de onvolgroeide graankorrels met de vliesjes er nog omheen, die dus niet hebben losgelaten bij het dorsen? (*krensen, krinsen, ...*)

7. Wannen

63. Hoe noemt u de brede, platte mand met aan drie zijden een opgaande rand? Ze was meestal gemaakt van gevlochten stro of wijmen en had aan weerszijden een handvat. Zie afb. 63. (*wan, van, ...*)

64. Hoe zegt u: het kaf en ander afval van de graankorrels scheiden door middel van die brede mand? De graankorrels worden tegelijk met het kaf en ander vuil omhooggeworpen; door de wind worden het kaf en het lichtere afval weggeblazen; de zwaardere graankorrels vallen terug en blijven over. (*wannen, kuisen, krinsen, ...*)

65. Hoe noemt u de vliesjes of schutblaadjes die door het wannen van de graankorrels worden gescheiden? (<i>kaf, paalde, ...</i>)	
66. Hoe noemt u het houten toestel met ventilator waarmee het graan na het dorsen werd gezuiverd? Het graan werd bovenaan in een bak gegoten en viel op een stel zeven die geschud werden. Een stel draaiende planken verwekte een luchtstroom waardoor het stof en de afval uit het graan werden geblazen. Naargelang van de graansoort had men zeven met kleine en met grotere gaatjes. Zie afb. 66. (<i>tremel, trimmel, wanmeulen, windmeulen, ...</i>)	
67. Hoe noemt u het houten schepbakje waarmee men het graan in zakken vult of in de trechter van de wanmolen schept? Zie afb. 67.	
Hoe noemt u de volgende onderdelen:	
68. de trechtersvormige bak boven op de wanmolen waarin men het graan goot dat moest gezuiverd worden? Zie afb. 66 a.	
69. het onderdeel waaraan men draait om de wanmolen te laten werken?	
70. het gehele onderdeel in de wanmolen dat de wind veroorzaakt? (<i>trommel, molen, ...</i>)	
71. de houten planken die op een as gemonteerd zijn en die rondgedraaid worden om een luchtstroom te veroorzaken? Zie afb. 66 b. (<i>wieken, vleren, blaren, spanen, hekkens, zeilen, berrels, vleugels, vliemen, vleuringen, ...</i>)	
72. de ijzeren stang die de zeven laat schudden?	
73. één van de onder elkaar liggende roosters waarop het te zuiveren graan valt? (<i>krezel, krezelaar, zeef, zeefde, ...</i>)	
74. de onderste, fijne rooster die het zand scheidt van het overige graanafval (stukjes aar, onkruidzaad, kleine korrels) dat als veevoer gebruikt kan worden?	
75. Hoe zegt u: het graan zuiveren met de wanmolen? (<i>trimmelen, meulen, winden, wannen, schonemaken, kuisen, ...</i>)	
76. Hoe zegt u: het graan een tweede keer door de wanmolen draaien om er het allerbeste graan uit te halen dat dan moet dienen als zaaigraan?	
8. Zeven	
77. Hoe zegt u: graan verder zuiveren door middel van een voorwerp met kleine gaatjes erin? (<i>zichten, ziften, zeven, trezelen, teemsen, ...</i>)	
Hoe noemt u:	
78. het ronde voorwerp met opstaande rand en een bodem van varkenshuid met daarin fijne gaatjes, dat gebruikt werd om het graan verder te zuiveren? De zeef kon door middel van drie touwen worden opgehangen. (<i>zeef, triezel, trezel, trezelaar, ...</i>)	
79. de zift die gebruikt wordt om kaf te ziften?	

80. Welke soorten ziften benoemde u apart en waarvoor dienden ze dan?	
81. Hoe noemde u het ouderwetse houten werktuig dat diende om graan te zuiveren? Zie afb. 81. Het bestond uit een graanbak en een schuin opgestelde vaste rechthoekige zeef. Het klein vuil en het stof vielen door de zeef, terwijl het graan onderaan de zeef opgevangen werd. (<i>harp, triezel, fatouwe, trezelaar, ...</i>)	
9. Stro	
Hoe noemt u:	
82. de halmen van gedorst koren? (<i>stro, strooi, stroot, struu, stroe, ...</i>)	
83. één strohalm? (<i>stropijp, strootje, strooiling, stropijl, ...</i>)	
84. Hoe zegt u: het uitgedorst stro tot bundels samenbinden?	
Hoe noemt u:	
85. de persoon die het stro tot bundels samenbindt?	
86. een pak samengebonden uitgedorst stro? (<i>bote, boet, bussel, bondel, bunning, baling, windel, bouwweel, dorseling, ...</i>)	
87. twee of meer pakjes samengebonden stro? (<i>bond, knopeling, ...</i>)	
88. Vul het volgende zinnetje in: <i>Twee pikkelingen samen maken een schoof en twee stro maken een</i>	
89. het houten voorwerp dat bestond uit een korte balk met enkele lange houten tanden in en dat gebruikt werd om stro te kammen zodat men dekstro verkrijgt? Dit voorwerp zat soms vast in de wand van de schuur. Zie afb. 89. (<i>reper, gleirakel, kam, ...</i>)	
90. Hoe zegt u: met dat getande voorwerp stro effen maken? (<i>repen, kammen, ...</i>)	
91. Hoe zegt u: na het dorsen door het graan harken om er het korte stro uit te halen? (<i>pulmen, uitrijven, ...</i>)	
Hoe noemt u:	
92. korte stukjes stro en stroblad die als afval ontstaan bij het dorsen of maken van dekstro? (<i>kammeling, rekelingen, oorte, brokkelingen, knabbeling, schuddelingen, ...</i>)	
93. een gebonden bosje kort stro? (<i>kortebond, aarling, schuddebondel, oortebussel, oorte, donk, reepbondel, kammelingbond, ...</i>)	
94. een bundel zuiver lang stro waaruit de kortere halmen verwijderd zijn en die geschikt is voor de dakbedekking?	
95. een zware bundel lang stro, bestaande uit verschillende kleine bundels die afwisselend met kop- en voeteinde tegen elkaar gelegd en samengebonden zijn? (<i>warte, oorte, walm, ...</i>)	
96. een dun bosje lang stro, dat gebruikt wordt om een bundel stro samen te binden?	

10. Verwerking van stro

97. Hoe zegt u: stro klein snijden, om het te gebruiken als strooisel of als voedsel voor de dieren?

Hoe noemt u:

98. het kortgesneden stro dat gebruikt werd als voedsel voor de dieren?

99. de houten constructie bestaande uit een smalle bak op vier poten en een groot mes dat met de hand op en neer bewogen werd om het stro klein te snijden? Zie afb. 99. (*schroopaard, snijbak, ...*)

100. de constructie met een groot ijzeren wiel waarmee stro werd gesneden? Zie afb. 100. (*schrolingmolen, snijdelingmolen, stromolen, hakselmachine, ...*)

11. Graan

Hoe zegt u:

101. het graan op de zolder uitgieten? (*speten, openparen, openschuieren, ...*)

102. het liggende graan omroeren om het goed te bewaren? (*versteken, omscheppen, doorschieten, ...*)

103. de grote korf van gevlochten stro om er graan in te bewaren? (*graanbaanst, -banst, ...*)

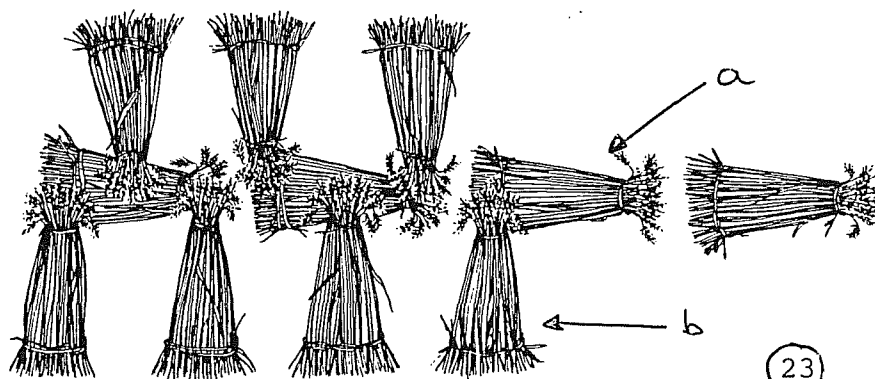
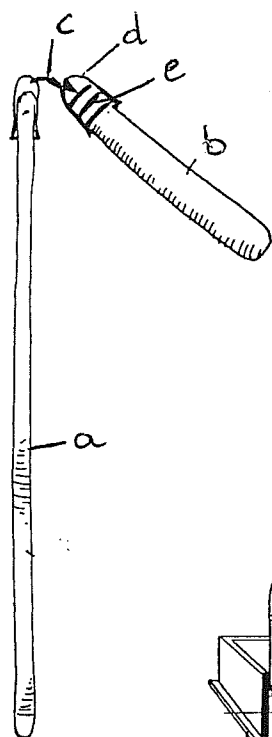
104. de houten bak waarin men graan bewaarde?

105. Kent u oude graanmaten? Zo ja, welke en kunt u een aanduiding geven over vorm en inhoud? (b.v. *vanne, vaderlander, havot, hoed, spint, frankart, verkaart, achtendeel, pint, voer, zester, mudde, raziere, ...*)

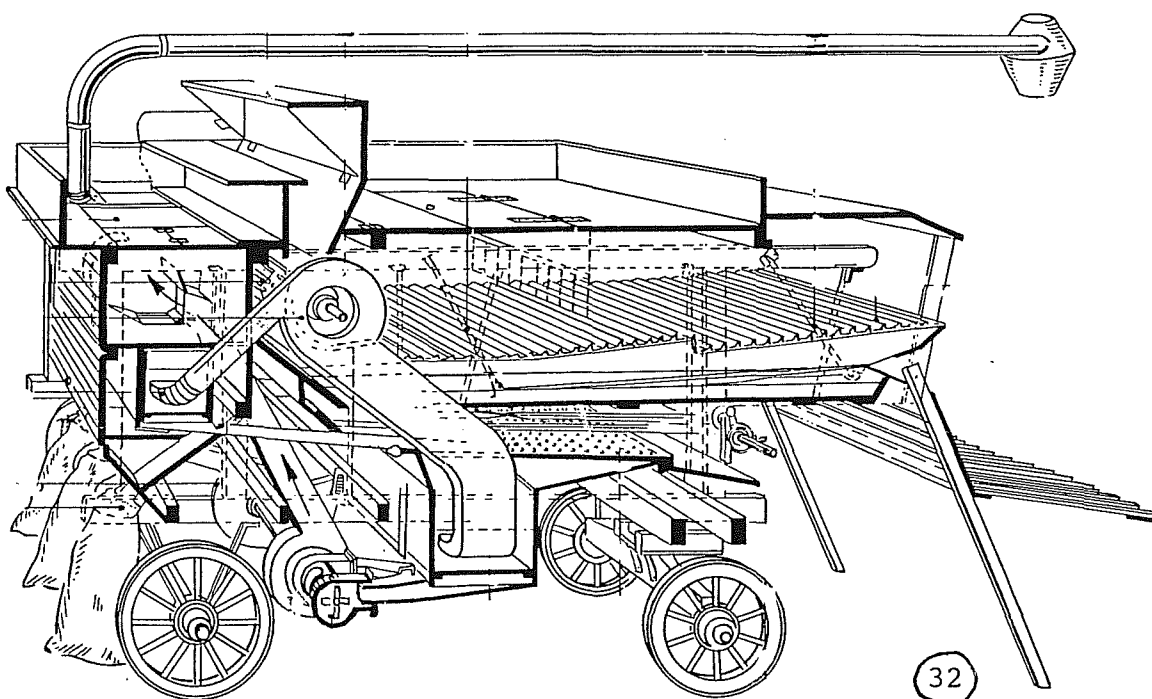
Herkomst van de afbeeldingen

- Woordenboek van de Limburgse Dialecten, deel I, afl. 4 "Verbouw van graangewassen" : afb. 23, 63, 66b en 99
- Devliegheer, Luc, "Landelijk en Ambachtelijk Leven", Het Provinciaal Museum van het Bulskampveld te Beernem, Brugge 1992 : afb. 66a en 89
- Mededelingen van de Heemkundige Kring van Erpe-Mere, XXVIII (1988), nr 1, blz. 12 : afb. 5
- Krijgsman A.J., de Boer P., v.d. Ham G.J., "Smecoma, Serie Land- en Tuinbouwmechanisatie. Deel II. Oogstwerktuigen en -verwerkingswerktuigen", N.V. Uitgeverij v.h. A. Kemperman, Haarlem, 1961 : afb. 32
- Le Docte Max., "Beknopte Verhandeling over de landbouwwerktuigen", Brussel, 1852 : afb. 100

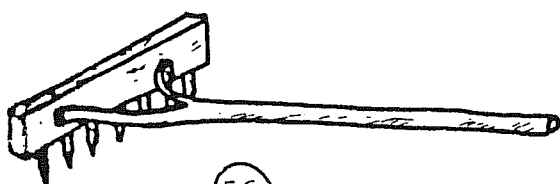
5

23

32

56

63

